

Το «πράσινο» της εποχής μας θα είναι κόκκινο

Αναδημοσίευση από το commune.org.gr

Το μέγεθος της καταστροφής που έχει ήδη προκαλέσει η πανδημία, οι ζωές μας που έχουν μπει στον πάγο, αλλά κι η σκέψη πως αυτό που ζούμε τους τελευταίους μήνες είναι απλώς μια πρόγευση του τι πρόκειται να ζήσουμε τα επόμενα χρόνια με τις φυσικές καταστροφές που επισπεύδει η κλιματική κρίση, όλα αυτά δεν αφήνουν πολλά περιθώρια για αισιοδοξία ή, πολύ περισσότερο, για στρατηγικό αναστοχασμό. Απέναντι σε αυτόν τον ζόφο, το νέο βιβλίο του Αντρέας Μαλμ «*Corona, Climate, Chronic Emergency. War Communism in the 21st Century*» μπορεί να αποδειχτεί καλό «αντίδοτο». Γραμμένο σε συνθήκες δρακόντειου περιορισμού της κυκλοφορίας, καταφέρνει και είναι ένα κείμενο με εξαιρετική ζωντάνια, γεμάτο ιδέες που κινητοποιούν αντί να καθηλώνουν. «Εξηγώντας τον κόσμο με σκοπό να τον αλλάξει», ο Μαλμ μας πηγαίνει από τα τροπικά δάση της νοτιοανατολικής Ασίας στη Ρωσία της Οκτωβριανής Επανάστασης, αναλύοντας τις δυνάμεις που επιταχύνουν την κλιματική καταστροφή και φωτίζοντας ταυτόχρονα έναν εναλλακτικό δρόμο για να τη σταματήσουμε, πέρα από τις συμπληγάδες μιας ανέμελης επιστροφής στην κανονικότητα και μιας καθηλωτικής απαισιοδοξίας.

Η πανδημία σαν «φυσική αναγκαιότητα»

Βασικός πυλώνας της σκέψης του Μαλμ είναι η ενότητα καπιταλισμού και Φύσης: Η καπιταλιστική οικονομία δεν είναι (μονάχα) οι δείκτες του ΑΕΠ, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ή οι διακυμάνσεις των χρηματιστηρίων. Αντίθετα, συνιστά ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που εκτείνονται στον χώρο και στον χρόνο, όπως όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες. Μάλιστα, ο ειδικά καπιταλιστικός χαρακτήρας της οικονομίας συνίσταται στο ότι δεν της αρκεί απλώς να καταλαμβάνει έναν ορισμένο χώρο κάθε φορά. Οφείλει διαρκώς να τον διευρύνει και μάλιστα ολοένα και

πιο γρήγορα, απομυζώντας ταυτόχρονα τα μέγιστα από τους φυσικούς πόρους καθώς και την ανθρώπινη εργασία που καταναλώνει σε κάθε στιγμή.

Η απόσπαση της γης από τη «φυσική» της κατάσταση, καθώς και η μετατροπή των «κοινών» γαιών σε περίκλειστες ιδιωτικές ιδιοκτησίες με σκοπό την εκμετάλλευση, υπήρξαν οι γενεσιουργές πράξεις του καπιταλισμού στην Αγγλία του 16ου και 17ου αιώνα, εξηγεί η Έλεν Μέισκινς Γουντ (1). □ Η «βελτίωση» της γης, δηλαδή η καλλιέργειά της με στόχο το κέρδος (2), □ έγινε εφεξής το απόλυτο ιδεολογικό έρεισμα τόσο της ιδιωτικής ιδιοκτησίας εν γένει όσο και του ιμπεριαλισμού. Με άλλα λόγια, η γη όφειλε να ανήκει σε αυτόν που μπορεί να την αποσπάσει από τη «φυσική κατάσταση» και να την υποτάξει στη λογική του κέρδους.

Η πιο εκτεταμένη και πιο επικίνδυνη μορφή «βελτίωσης» στο σήμερα, σύμφωνα με τον Μαλμ, είναι η μαζική εκδάσωση των τροπικών δασών. Έχοντας ως σημείο εκκίνησης τις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν σειρά χωρών του Νότου αναγκάστηκαν, υπό τη δαμόκλειο σπάθη μηχανισμών όπως το ΔΝΤ ή η Παγκόσμια Τράπεζα, να «ανοίξουν» τα δάση τους στην παγκόσμια αγορά, η μαζική εκδάσωση βρίσκεται εν πολλοίς πίσω από τη ραγδαία αύξηση της συχνότητας με την οποία εμφανίζονται ασθένειες ζωονοτικής προέλευσης, όπως η COVID-19 (3). □ Καθώς ολοένα μεγαλύτερες εκτάσεις τροπικών δασών εκχερσώνονται, διαλύοντας οικοσυστήματα και πολλαπλασιάζοντας τα σημεία επαφής ανθρώπων και (άγριας) φύσης, τόσο πιο κοντά θα ερχόμαστε με πλήθος παθογόνων. Ο κορωνοϊός SARS-CoV-2 τυχαίνει να είναι από τους πλέον εύκολα μεταδιδόμενους κι άρα και πιο φονικούς ιούς αυτής της κατηγορίας, όμως η εμφάνισή του καθαυτή δεν οφείλεται στην τύχη. Αντίθετα, πρόκειται μάλλον για «φυσική αναγκαιότητα», δηλαδή για αναπόφευκτο αποτέλεσμα της «αναμέτρησης» καπιταλιστικής οικονομίας και φύσης.

Πώς θα μοιάζει η «μόνιμη έκτακτη ανάγκη»;

Οι επιδημίες δεν είναι το μοναδικό φαινόμενο με το οποίο η φύση μοιάζει να παίρνει την εκδίκησή της. Η κλιματική κρίση

και οι καταστροφές που συνεπάγεται (πλημμύρες, πυρκαγιές, ξηρασίες κ.ο.κ.) σίγουρα ξεχωρίζουν ανάμεσά τους, και ο συγγραφέας αφιερώνει αρκετό χώρο στο βιβλίο του για τη συσχέτιση των δύο. Για παράδειγμα, η εκδάσωση, πέρα από βασική αιτία των επιδημιών ζωνοτικής προέλευσης, είναι ταυτόχρονα και από τις «κορυφαίες» δραστηριότητες στην παραγωγή αερίων του θερμοκηπίου. Εξαιτίας μάλιστα της ανόδου της θερμοκρασίας που προκαλεί, αναμένεται να γιγαντωθεί τα επόμενα χρόνια η μαζική μετανάστευση ζωικών ειδών από τον Ισημερινό προς τους πόλους, με συνέπεια τη συνάντηση ειδών που μέχρι πρόσφατα ζούσαν μακριά το ένα από το άλλο – «ένα κινούμενο εργαστήριο γενετικής αναδιάταξης», σύμφωνα με τον συγγραφέα, που αναπόφευκτα θα γεννήσει τα επόμενα χρόνια νέες ζωνοτικές ασθένειες κι άρα δυνάμει νέες πανδημίες.

Αυτός ο κλειστός βρόχος αλληλοτροφοδοτούμενων κινδύνων και καταστροφών είναι η πραγματικότητα του παρόντος και του μέλλοντός μας, υποστηρίζει ο Μαλμ. Ή, όπως το θέτει, η πανδημία είναι το σύμπτωμα ενός «πλανήτη με πυρετό».

Ωστόσο, αν και οι έννοιες της καταστροφής και του κινδύνου είναι κεντρικές στο βιβλίο, ο συγγραφέας δεν περιγράφει ένα μέλλον «Αποκάλυψης», αλλά ένα μέλλον «μόνιμης έκτακτης ανάγκης» (chronic emergency), όπου η μία καταστροφή θα επισπεύδει την επόμενη, χωρίς όμως απαραίτητα να οδηγούμαστε σε μια «τελική αναμέτρηση» ανθρώπου και φύσης.

Σοσιαλισμός του 21ου αιώνα: στρατηγική επιβίωσης ή «fully automated luxury communism»; (4)

Μπροστά σε ένα τέτοιο μέλλον (κι εν πολλοίς παρόν), η Αριστερά οφείλει να προσαρμόσει τα θεωρητικά και πολιτικά της εργαλεία. Σημείο εκκίνησης αποτελεί η διαπίστωση πως απέναντι στους φυσικούς κινδύνους δεν είμαστε όλοι εξίσου ευάλωτοι. Η πανδημία το έδειξε αυτό ξεκάθαρα (5): οι εργαζόμενοι πρώτης γραμμής δεν ήταν οι CEOs ή οι τραπεζίτες, αλλά οι εργαζόμενοι στο σύστημα υγείας, στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στα σουπερ μάρκετ. Η πρόσβαση στο σύστημα υγείας δεν ήταν ίδια για όλες

και όλους, το ίδιο και η δυνατότητα παραμονής κι εργασίας στο σπίτι, ενώ εξίσου ανισομερώς καταμερίζεται και η οικονομική ζημιά από τα λοκντάουν, με τα λαϊκά στρώματα εργαζομένων και αυτοαπασχολούμενων να πληρώνουν δυσανάλογο τίμημα.

Όμως δεν αρκεί να μείνουμε σε αυτή τη διαπίστωση. Πράγματι ο καπιταλισμός γεννά διαφορετικούς βαθμούς ευαλωτότητας, όμως παράλληλα γεννά και τους ίδιους τους κινδύνους που μας απειλούν. Μέτρα σαν κι αυτά που η Αριστερά σωστά διεκδίκησε μέσα στην πανδημία (ενίσχυση του συστήματος υγείας, μέτρα υγειονομικής προστασίας των εργαζομένων, καθώς και ενίσχυση του εισοδήματός τους) όσο αναγκαία είναι, άλλο τόσο είναι και ανεπαρκή, καθώς εστιάζουν στο σύμπτωμα (την πανδημία) κι όχι στην αιτία (την καπιταλιστική ιδιοποίηση της φύσης). Με άλλα λόγια, στην εποχή της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης» δεν θα μπορούμε ποτέ να είμαστε επαρκώς ασφαλείς ενισχύοντας τη μια ή την άλλη όψη του κοινωνικού κράτους, αλλά μονάχα βάζοντας φρένο στην καπιταλιστική ιδιοποίηση της φύσης.

Υπ' αυτήν την έννοια, ο σοσιαλισμός του 21ου αιώνα είναι πρακτικά μια στρατηγική επιβίωσης για τους «πολλούς». Η τελευταία αυτή επισήμανση έχει τεράστιες συνέπειες στο πώς αντιλαμβανόμαστε την αριστερή στρατηγική στη νέα περίοδο. Ο συγγραφέας απομακρύνεται από μαρξιστικά ρεύματα που βλέπουν την πραγμάτωση του κομμουνισμού ως συνάρτηση του επιπέδου ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων της κοινωνίας, είτε αυτά θεωρούν ότι «δεν έχουν ωριμάσει οι συνθήκες» είτε πως, αντίθετα, έχει έρθει η ώρα. Ο κομμουνισμός είναι η ελπίδα της κοινωνίας όχι τόσο να πραγματώσει ένα μέλλον αφθονίας στο σήμερα, αλλά κυρίως να αποφύγει την πλήρη καταστροφή. Η συνήχηση με το σύνθημα της Ρόζας Λούξεμπουργκ «Σοσιαλισμός ή Βαρβαρότητα» είναι προφανής.

Η ανάγκη για έναν «οικολογικό λενινισμό»

Η γενική ιστορική αναλογία που συχνά χρησιμοποιείται γι' αυτό που βιώνουμε είναι ο πόλεμος, ακριβώς γιατί η πραγματικότητα γύρω μας περιλαμβάνει μαζικές απώλειες ζώων, τεράστιες υλικές

καταστροφές και εν γένει τραγωδίες που μόνο ένας πόλεμος μπορεί να προξενήσει σε τέτοιο μέγεθος. Στις περισσότερες «πολεμικές» παρομοιώσεις, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και κυρίως η μαζική κινητοποίηση της αμερικανικής οικονομίας την ίδια περίοδο (στο πλαίσιο των πολιτικών του New Deal) είναι το βασικό σημείο αναφοράς. Το «Green New Deal», που έχει συνδεθεί με την αριστερή πτέρυγα των Δημοκρατικών στις ΗΠΑ, είναι μακράν το πιο ευρέως αναγνωρίσιμο σχέδιο για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης σε αριστερή/προοδευτική κατεύθυνση (6). □

Ο Μαλμ προσφέρει μια εναλλακτική προσέγγιση. Αντί για το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και το New Deal, εμπνέεται από τον Λένιν και τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και συγκεκριμένα από την οξυδέρκειά τους να συλλάβουν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όχι σαν παροδική καταστροφή –την οποία υποτίθεται ο κόσμος θα άφηνε πίσω του καθώς τα κράτη θα οδηγούνταν στο επόμενο ιστορικό στάδιο, αυτό του υπερимπεριαλισμού και της ειρηνικής συνύπαρξης των μεγάλων δυνάμεων– αλλά σαν συνεχιζόμενη καταστροφή «χωρίς τέλος», καθώς τα αστικά κράτη θα μάχονταν για την επικράτηση μέχρι εσχάτων. Εμπνέεται επίσης από τη στρατηγική των μπολσεβίκων στα χρόνια του «πολεμικού κομμουνισμού» (1918-21) και το πώς κατάφεραν να αναμετρηθούν με τις υπέρμετρες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν την επομένη της Οκτωβριανής Επανάστασης, παίρνοντας πολύ γρήγορα σειρά από έκτακτα μέτρα (επιτάξεις, εθνικοποιήσεις κ.ο.κ.) που αντίστοιχά τους –έστω σε μικρότερο βαθμό και ενταγμένα σε διαφορετικό πλαίσιο– έπαιρναν ακόμη και τα καπιταλιστικά κράτη εκείνη την περίοδο.

Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι αρκετές φορές στην Ιστορία, όταν τα κράτη έρχονται αντιμέτωπα με μεγάλους κινδύνους, καταφεύγουν σε «έκτακτα μέτρα» που μπορεί να στρέφονται προσωρινά ενάντια στα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων και που θα φάνταζαν αδιανόητα σε συνθήκες κανονικότητας. Η επαναστατική στρατηγική στις μέρες μας, ο «οικολογικός λενινισμός» σύμφωνα με το Μαλμ, περνά μέσα από την εκμετάλλευση αυτών των αντιθέσεων και την προσπάθεια για πολλαπλασιασμό και επέκταση τέτοιων έκτακτων μέτρων, καθώς και

τον άμεσο μετασχηματισμό του χαρακτήρα τους από προσωρινό (με στόχευση το σύμπτωμα – π.χ. την πανδημία) σε στρατηγικό (με στόχευση τα βαθύτερα αίτια).

Ορισμένες ενστάσεις

Ο Μαλμ είναι απόλυτα σαφής στο ότι η δυνατότητα ελέγχου της κρατικής μηχανής είναι εκ των ων ουκ άνευ για ένα αριστερό σχέδιο σε αυτή τη συγκυρία. Επί της αρχής θα λέγαμε ότι έχει δίκιο. Τα ερωτήματα, ωστόσο, που ανοίγονται εδώ είναι πολλά. Αρχικά, έχει σημασία να υπογραμμίσουμε πως ένα κράτος είναι τόσο πιο σταθερό όσο περισσότερο καταφέρνει να εμφανίζεται σαν εγγυητής του γενικού κοινωνικού συμφέροντος. Στην εποχή της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης» αυτό σημαίνει πως το κράτος που αφήνει μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού στο έλεος των καταστροφών είναι κράτος που αργά ή γρήγορα θα βρεθεί σε βαθιά κρίση. Υπ' αυτήν την έννοια, έχει μάλλον δίκιο ο συγγραφέας να ισχυρίζεται πως η τρέχουσα πανδημία, αλλά πολύ περισσότερο η συσσώρευση φυσικών κινδύνων στο άμεσο μέλλον, δε θα αφήσει ανεπηρέαστες τις βασικές αρχές της αστικής πολιτικής. Κάτι θα πρέπει να αλλάξει.

Ωστόσο, πρέπει να έχουμε υπόψη ότι υπάρχει ένα όριο στο πόσο «αντικαπιταλιστικό» μπορεί να γίνει ένα καπιταλιστικό κράτος, και ταυτόχρονα είναι λάθος να θεωρούμε πως η κλιματική κρίση θα φέρει «από μόνη της» το τέλος του καπιταλισμού – εκτός βέβαια αν θεωρούμε πιθανότερο το σενάριο της «Αποκάλυψης» από αυτό της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης». Επιπλέον, η προηγούμενη δεκαετία έδειξε ότι τα κράτη (πολύ περισσότερο οι υπερ-εθνικοί σχηματισμοί όπως η Ε.Ε.) έχουν καταφέρει να θωρακιστούν σε πολύ μεγάλο βαθμό ενάντια στο ενδεχόμενο μιας αριστερής κυβερνητικής πολιτικής. Εάν η εφαρμογή των έκτακτων μέτρων παραμένει στα χέρια των καπιταλιστών, τότε κάθε μετασχηματισμός του χαρακτήρα τους σε στρατηγική (δηλαδή αντικαπιταλιστική) κατεύθυνση είναι μάλλον όνειρο θερινής νυκτός.

Από την άλλη, τι μπορεί να μας πει η διαχείριση της πανδημίας

για τη δυνατότητα των σύγχρονων αστικών κρατών («δυτικού» τύπου) να αντιμετωπίσουν μεγάλες προκλήσεις; Ειδικά αν συνυπολογίσουμε το βάρος δεκαετιών κυριαρχίας της νεοφιλελεύθερης αντίληψης, σύμφωνα με την οποία η αγορά και όχι το κράτος είναι ο θεσμός που οφείλει να σχεδιάζει και να υλοποιεί μεγαλόπνοα σχέδια. Αν μη τι άλλο, η παταγώδης αποτυχία των περισσότερων καπιταλιστικών κρατών να συγκρατήσουν την πανδημία, αλλά και να εγγυηθούν το λαϊκό εισόδημα, εγείρει αμφιβολίες για το κατά πόσο τα ίδια αυτά κράτη μπορούν να αναμετρηθούν με την πολύ πιο μεγαλειώδη πρόκληση που θέτει η κλιματική κρίση (7).□

Τέλος, για τον συγγραφέα ο κρατικός μηχανισμός, πέραν της δυνατότητας που παρέχει (δυνητικά) για γρήγορη κι αποτελεσματική εφαρμογή έκτακτων μέτρων, είναι χρήσιμος και για την κατασταλτική του πλευρά, η οποία βέβαια θα πρέπει να στρέφεται ενάντια στις κυρίαρχες τάξεις. Για παράδειγμα, η απαλλοτρίωση ρυπογόνων εγκαταστάσεων και η αλλαγή χρήσης τους (ο Μαλμ προτείνει τη μετατροπή της βιομηχανίας ορυκτών καυσίμων σε βιομηχανία δέσμευσης διοξειδίου του άνθρακα) ή ο δραστικός περιορισμός ρυπογόνων πολυτελών συνηθειών (πχ. τα αεροπορικά ταξίδια), δε θα επιτευχθούν με παραινήσεις και κίνητρα, αλλά κυρίως με «διατάγματα» κι απαγορεύσεις. Είναι αφελές, ωστόσο, να θεωρούμε πως τέτοιες απαγορεύσεις θα αγγίξουν μονάχα το μεγάλο κεφάλαιο ή το 1% της κοινωνίας, ενώ όλοι οι υπόλοιποι θα ζούμε όπως πριν. Ένα πολύ πιο ρεαλιστικό σενάριο είναι πως ένα αριστερό σχέδιο θα περιλαμβάνει πλήθος ρυθμίσεων κι απαγορεύσεων που θα επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητά μας. Πώς μπορούν να συμμετέχουν οι μάζες ενεργητικά σε ένα σχέδιο που θα συνεπάγεται τέτοιες δραστικές αλλαγές στην καθημερινότητα και τι ρόλο παίζουν η επιστήμη και οι «ειδικοί» σε αυτό;

Σε ό,τι αφορά το τελευταίο αυτό ερώτημα, ο συγγραφέας καταγράφει ως ενθαρρυντικό το γεγονός ότι η μεγάλη πλειονότητα στις περισσότερες χώρες ήταν υπέρ των μέτρων απαγόρευσης κυκλοφορίας, τουλάχιστον κατά την πρώτη περίοδο και στον βαθμό

που αυτά ήταν αναγκαία για τη δημόσια υγεία. Ωστόσο, είναι δεδομένο ότι, σχεδόν ένα χρόνο μετά, ο άνισος επιμερισμός της οικονομικής ζημιάς είναι προφανής, οι περιπτώσεις εργαλειοποίησης της επιστήμης επίσης, το ίδιο και οι πολλές φορές ταξικός κι αυταρχικός χαρακτήρας των ίδιων των μέτρων. Ένα τέτοιο προηγούμενο σίγουρα θα δυσκολέψει το έργο μιας επαναστατικής πολιτικής, εάν αυτή πέσει στην παγίδα στο μέλλον να αντιμετωπίσει αντίστοιχα μέτρα ως αμιγώς τεχνικά, παραβλέποντας τα πολλά και σύνθετα προβλήματα που συνοδεύουν την εφαρμογή τους. Αυτό καθόλου δεν σημαίνει ότι τέτοια μέτρα δεν πρέπει να ληφθούν, ούτε ότι ο επιστημονικός/τεχνικός χαρακτήρας τους μπορεί να απαλειφθεί (8). □ Σημαίνει, αντίθετα, ότι η κοινωνία και το κίνημα θα πρέπει να είναι κομμάτι τόσο της επεξεργασίας τους όσο και της εφαρμογής τους.

Κλιματική κρίση: νέο ή παλιό πρόβλημα;

Συνοψίζοντας, η αντίθεση εντός της οποίας καλούμαστε να κάνουμε πολιτική είναι πως τα αστικά κράτη δεν μπορούν να αναμετρηθούν με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουμε και η λύση δεν μπορεί να παραπεμφθεί σε ένα μακρινό μέλλον αυτοδιαχειριζόμενων κολεκτίβων. Πώς μπορούμε να βγούμε απ' αυτό το αδιέξοδο; Ο Μαλμ δεν δίνει μια σαφή απάντηση σε αυτό το ερώτημα –δεν θα μπορούσε να δώσει, θα λέγαμε– αλλά εντούτοις επισημαίνει ότι η επαναστατική πολιτική στον καιρό της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης» θα γίνεται αναγκαστικά σε ένα περιβάλλον έντονης ρευστότητας, όπου πολιτικοί στόχοι και μέσα, καθώς και κοινωνικές και πολιτικές συμμαχίες, θα αναθεωρούνται και θα προσαρμόζονται διαρκώς. Σε αυτό το πλαίσιο η ύπαρξη ενός μαζικού κινήματος είναι όσο σημαντική όσο είναι και η δυνατότητα διαχείρισης της κρατικής μηχανής – αν όχι περισσότερο.

Επεκτείνοντας αυτήν τη σκέψη, έχει σημασία να τονίσουμε ότι η κλιματική κρίση δεν είναι ένα κατεξοχήν «νέο» πρόβλημα (όπως θέλει να την παρουσιάζει ο κυρίαρχος λόγος) το οποίο απαιτεί «καινοτόμες» λύσεις, κυρίαρχα τεχνο-οικονομικού χαρακτήρα. Ένα

αριστερό σχέδιο σίγουρα θα έχει και τεχνικές όψεις, όμως το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε είναι εξαιρετικά πιο περίπλοκο από την εισαγωγή νέων τεχνολογιών ή την ανάπτυξη αλγορίθμων βέλτιστης κατανομής πόρων (9).□

Αυτό που μας υπενθυμίζει το βιβλίο είναι ότι αν θέλουμε να κοιτάζουμε την κλιματική κρίση από μαρξιστική σκοπιά, χωρίς το hype που διάφοροι δισεκατομμυριούχοι θέλουν να δημιουργούν για τον εαυτό τους, θα πρέπει να έχουμε κατά νου ότι συμπυκνώνει με «καινοτόμο» τρόπο όλα τα ερωτήματα με τα οποία η αριστερή πολιτική αναμετράται εδώ και πάνω από έναν αιώνα: τον συσχετισμό δυνάμεων κεφαλαίου-εργασίας, τον ρόλο του κράτους, τη σχέση του με το κίνημα, την επιδίωξη ιδεολογικής ηγεμονίας στην κοινωνία, τον ρόλο της πρωτοπορίας και των «ειδικών». Θα μπορούσε μάλιστα κανείς να ρίξει κι άλλα στο τραπέζι, τα οποία το βιβλίο δεν αγγίζει, όπως η ένταση των ιμπεριαλιστικών ανταγωνισμών στο φόντο της κλιματικής κρίσης (η «γεωπολιτική της κλιματικής αλλαγής» (10)□) ή ο ρόλος υπερεθνικών σχηματισμών όπως η Ε.Ε. σε αυτό το νέο σκηνικό (11).□

Επίλογος

Ανακεφαλαιώνοντας, το βιβλίο του Μαλμ θέτει ίσως περισσότερα ερωτήματα απ' όσες έχει απαντήσεις, κάτι που δε θα πρέπει να μας εκπλήσσει, δεδομένου ότι πρόκειται για ένα κείμενο με χαρακτήρα λίγο πολύ μανιφέστου. Σκοπός του δεν είναι η διατύπωση ενός λεπτομερούς οδικού χάρτη, αλλά η αναζήτηση σημείων αναφοράς που θα φωτίσουν μια διαφορετική προσέγγιση στα επείγοντα προβλήματα.

Το βασικό συμπέρασμα δεν είναι άλλο από τη συνειδητοποίηση πως στον 21ο αιώνα -τον αιώνα της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης»- κάθε πολιτικό σχέδιο θα είναι σχέδιο αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης, είτε από τη σκοπιά των κυρίαρχων είτε από τη σκοπιά των υποτελών τάξεων. Δεν υπάρχει διαφυγή απ' αυτήν την πραγματικότητα κι αν θέλαμε να συνοψίσουμε τον «οικολογικό λενινισμό», μπορούμε να ανατρέξουμε στο σύνθημα που για τον Ντανιέλ Μπενσαίντ αποτυπώνει την ουσία του ίδιου του

λενινισμού: «Να είστε έτοιμοι!» (12). □ Αυτό είναι, λοιπόν, για εμάς το άμεσο καθήκον, να ετοιμαστούμε πολιτικά, οργανωτικά, έως και τεχνικά/επιστημονικά για τις μεγάλες μάχες που είναι σίγουρο πως θα έρθουν.

Σημειώσεις

(1) Ellen Meiskins Wood, «The Origins of Capitalism», Verso, 2002

(2) Η αγγλική λέξη improve σήμαινε κυριολεκτικά «κάνω κάτι με στόχο το κέρδος» (από το γαλλικό en και profit ή pros). Ήδη από το 17ο αιώνα, ο όρος “improver” («βελτιωτής») σήμαινε αυτόν που καθιστά τη γη παραγωγική και κερδοφόρα (ο.π.).

(3) Πρόκειται για ασθένειες που οφείλονται σε παθογόνα τα οποία μεταδίδονται από ένα ζωικό είδος-ξενιστή σε ένα άλλο είδος το οποίο δρα σαν «ενδιάμεσος» και τελικά μεταδίδει την ασθένεια στον άνθρωπο. Για τους μηχανισμούς διάδοσης των ζωονοτικών ασθενειών, καθώς και την πρόσφατη έξαρσή τους, βλ. Ecology of zoonoses: natural and unnatural histories, W.B. Karesh et al., Lancet, 2012.

(4) Ο όρος αναφέρεται στο μανιφέστο του Aaron Bastani (πολιτικού ακτιβιστή και συμβούλου του πρώην ηγέτη των Εργατικών Jeremy Corbyn), βλ. Aaron Bastani, «Fully Automated Luxury Communism», Verso, 2019

(5) Ενδεικτικά βλ. Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, «Η αντιμετώπιση του Covid-19: «πόλεμος» ή ταξική παλη;», <https://commune.org.gr/blog-7/index.html>

(6) Για τους βασικούς άξονες αυτού του σχεδίου, βλ. K. Aronoff, A. Battistoni, D.A. Cohen and T. Rionfrancos «A Planet to Win. Why we need a Green New Deal», Verso, 2019.

(7) Ενδεικτικά, βλ. Susan Watkins «Politics and Pandemics»,

<https://newleftreview.org/issues/ii125/articles/susan-watkins-politics-and-pandemics>. Για το φιάσκο των δεικτών ετοιμότητας των χωρών για την αντιμετώπιση μιας πανδημίας βλ. Branko Milanovic, «Beware of mashup indexes: how epidemics got it all wrong»,

<https://glineq.blogspot.com/2021/01/beware-of-mashup-indexes-how-epidemic.html>

(8) Για μια καλή «τεχνική» ανάλυση της αναγκαιότητας των λοκντάουν βλ. Η. Ιωακείμογλου και Γ. Γαλανής, «Η μαθηματική περιγραφή της επιδημίας για αρχάριους», <https://commune.org.gr/blog-19/files/4e9e0e3cebafe8bb86ecbee88152cd-1.html>, ενώ για τη δυνατότητα ύπαρξης ενός «διαφορετικού» λοκντάουν βλ. Γ. Γαλανής και Α. Μαντές «Οι δύο πολύ διαφορετικές εκδοχές του Lockdown», <https://commune.org.gr/blog-6/index.html>

(9) Για μια πολύ ενδιαφέρουσα κριτική των δυνατοτήτων και των αδυναμιών του σοσιαλιστικού σχεδιασμού, στο φόντο μάλιστα των νέων τεχνολογιών, βλ. Aaron Benanav «How to make a pencil», <https://logicmag.io/commons/how-to-make-a-pencil/>

(10) Βλ. Ενδεικτικά Adam Tooze «Welcome to the Final Battle for the Climate», <https://foreignpolicy.com/2020/10/17/great-power-competition-climate-china-europe-japan/>

(11) Οι Geoff Mann και Joel Wainright παρέχουν μια πολύ ενδιαφέρουσα ανασκόπηση αυτών των θεμάτων στο βιβλίο τους «Climate Leviathan», Verso, 2018. Συγκεκριμένα, θέτουν το ερώτημα αν η κλιματική κρίση θα οδηγήσει στην εγκαθίδρυση μιας παγκόσμιας, υπερ-εθνικής και υπερ-κρατικής καπιταλιστικής εξουσίας (την οποία και ονομάζουν Climate Leviathan) και τι εναλλακτικές προοπτικές ανοίγονται.

(12) Ντανιέλ Μπενσαΐντ, «Άλματα! Άλματα! Άλματα!, Για τον Λένιν και την πολιτική»,

<https://commune.org.gr/blog-23/files/2579f0f471586d5e1f9a567cc64d6ef9-0.html>

